

Prvi standardni format je bila plošča iz trde smole (šelak) s premerom približno 25 cm, ki se je vrtela s hitrostjo 78 obratov na minuto, na katero so lahko zabeležili približno 3,6 minute dolg posnetek. Vse plošče s frekvenco vrtenja 78 o/min imajo t. i. široko brazdo (imenovana tudi normalna ali groba brazda), ki je merila 0,13 mm. Kasneje so začeli izdelovati plošče s premerom 30 cm, s čimer so podaljšali čas predvajanja na približno 5 minut.

V plošče iz vinila je bilo mogoče vrezovati še tanjše brazde z ožjimi razmiki, s čimer se je podaljšal tudi predvajalni čas. Leta 1948 so v Ameriki predstavili gramofonsko ploščo z zoženo širino brazde, t. i. mikrobrazdo (tudi fina brazda), ki je merila 0,055 mm. Nova gramofonska plošča s hitrostjo vrtenja 33,33 o/min in premerom 30 cm je na vsaki strani sprejela okoli 23 minut zapisa, zato so jo poimenovali long play (LP). Istočasno so za džubokse razvili tudi manjšo ploščo s premerom 17,5 cm in frekvenco vrtenja 45 o/min. Njen čas igranja je bil ocenjen na 6,5 minute. Oba formata plošč sta se na trgu dokaj hitro uveljavila in obdržala tako rekoč do danes. Proizvodnja plošč s frekvenco vrtenja 78 o/min se je končala proti koncu petdesetih let.

S stereofonijo, ki združuje globinski in bočni zapis, se je širina brazde še dodatno zmanjšala na 0,04 mm, razmik med sosednjima brazdami pa na 0,09 mm. Plošče v stereotehniko so začele prihajati na tržišče po letu 1960.

Reproduciranje posnetkov z zastarelih nosilcev (npr. plošč iz šelaka) danes prepuščamo strokovnjakom, za dostop do zvočnih vsebin pa uporabljamo strokovno izdelane digitalizirane replike. V NUK-u smo do sedaj digitalizirali vse gramofonske plošče s frekvenco vrtenja 78 o/min s slovensko glasbo. Posnetki so objavljeni na portalu *Digitalne knjižnice Slovenije*. ●

dr. Karmen Salmič Kovačič

Univerzitetna knjižnica Maribor
karmen.salmic@um.si

Gramofonske plošče ter drugo starejše gradivo v Glasbeni in filmski zbirki Univerzitetne knjižnice Maribor

Univerzitetna knjižnica Maribor ima poleg ostalih posebnih zbirk tudi precej bogato Glasbeno in filmsko zbirko, v kateri uporabniki najdejo marsikakšno zanimivost ali redkost, med katere lahko uvrščamo tudi gramofonske plošče, mnogim poznane kot »vinilke«.

V zadnjih petih letih je bilo delo v Glasbeni in filmski zbirki UKM usmerjeno med drugim tudi v urejanje nove Glasbene in filmske čitalnice ter v delno retrospektivno obdelavo starega, že inventariziranega gradiva. Ob koncu leta 2014 je namreč pri obnovi tretjega nadstropja knjižnice zbirka pridobila dodaten čitalniški prostor, v katerem smo nekaj neknjižnega gradiva s področja glasbe in filma uredili po načelu prostega pristopa. To je zahtevalo večjo uskladitev signatur zaradi preureditve postavitev iz prejšnjih tekočih števil (oziroma postavitev po numerus currens) na vsebinska področja, ki omogočajo uporabniku sedaj samostojno pregledovanje. Gre za ožji izbor zgoščenk, notnega gradiva, igranih in dokumentarnih filmov, ki si jih uporabnik v čitalnici lahko ogleda (filme), jim prislunne (glasba) ali

zaigra po notnem zapisu. V prostoru so tudi klavinova, na kateri lahko vadijo klavirsko igro študenti glasbe ali drugi uporabniki, ter aparature za reprodukcijo vseh vrst zvočnih ali videozapisov na različnih nosilcih. Analogni zvočni in videoposnetki (starejše zvočne kasete, videokasete in vse vinilne plošče) so zaradi svoje krhkosti in raritetne vrednosti shranjeni v depojih zbirke in so na voljo za čitalniško uporabo po dogovoru s skrbnico zbirke.

Glasbena in filmska zbirka hrani tudi več kot tri tisoč gramofonskih plošč. Od tega je bilo 1050 inventariziranih že do leta 1982 in so trenutno v pripravi za retrospektivno katalogizacijo. Prva gramofonska plošča je dobila svojo inventarno številko že 10. 10. 1962, prvi obvezni izvod pa je zaveden v inventarni knjigi

■ Ob koncu leta 2014 je pri obnovi tretjega nadstropja knjižnice zbirka pridobila dodaten čitalniški prostor, v katerem smo nekaj neknjižnega gradiva s področja glasbe in filma uredili po načelu prostega pristopa. Foto: Sašo Logar

24. 11. 1971. Pred tem je knjižnica plošče kupovala. Kasneje so fond vinilnih plošč ob obveznem izvodu vsebinsko in številčno bogatili tudi darovi raznih zasebnih zbirateljev. Prva zvočna kasete je bila vpisana 24. 12. 1971, do leta 1982 zbrani fond teh pa šteje 619 inventariziranih enot.

Plošče in kasete so imele do leta 1982 skupno inventarno knjigo, torej skupno tekočo inventarno številko. Glasbeni in neglasbeni zvočni posnetki se po lokaciji niso ločevali med seboj, prav tako ne velike in male plošče.

Signature so sestavljali postavitveni vrstilci UDK, tako da so bile plošče sortirane po stroki in vsebini.

Do sredine devetdesetih let zbirka ni imela svojega skrbnika oziroma bibliotekarja, zato se je njeno gradivo v desetletju pred začetkom katalogizacije v računalniški katalog predvsem hranilo in posledično kopičilo. Danes deluje zbirka v okviru Enote za domoznanstvo in posebne zbirke, kar delo v njej razširja v smeri domoznanske, prireditvene in raziskovalne dejavnosti.

Retrospektivna vsebinska in opisna obdelava gradiva je potekala do danes glede na kadrovske zmogljivosti selektivno in postopno. V katalogu COBIB je bilo obdelanih 965 enot starejšega glasbenega tiska in 687 starejših zvočnih kaset.

Zaradi poenotene uskladitve starega sistema signatur in inventarnih števil z novim je bilo pri neknjižnem gradivu treba najprej domisliti in najti celovito rešitev na ravni knjižnice za retrospektivno obdelavo vseh vrst gradiva (periodike, monografij, drobnih tiskov, notnega gradiva, zvočnih posnetkov, rokopisnega gradiva itd.). Zato je bilo do danes starejše gradivo Glasbene in filmske zbirke ob selektivnem vnosu v elektronski katalog zlasti v fazi urejanja in končnega določanja signatur, inventarnih števil ter lokacij hranjenja. Želimo, da bi pospešena retrospektivna obdelava v naslednjih letih omogočila uporabnikom informacijo o vsebini celotnega fonda tudi v javno dostopnem sistemu COBISS, ne le v lokalnem listkovnem katalogu zbirke.●

